

Samec Kailás shodil největší (pravý) paroh jako osmiletý, nedosáhl však parametrů parohů Timura (tab. 2). Shoz u dospělých samců probíhal mezi 19.–26. dubnem (n = 11). U subadultních samců byly shozy parohů posunuty do května a června. V berlínském chovu dosáhl největší délky parohu samec Diego také ve věku 9 let (108 cm a hmotnost 2,7 kg). Paroh druhého berlínského samce Lippiho měl délku 104 cm a hmotnost 2,2 kg. Udávané rozměry ovšem nedosahovaly hodnot zaznamenaných u zvířat v přírodě.

Parohů u chovného jelena bylo po vytlučení v prvních letech ústeckého chovu odřezáváno kvůli úhynu laně v důsledku zranění. V současné době se parohů chovného samce neodstraňuje. K dalšímu podobnému incidentu už naštěstí nedošlo.

V ústecké zoo jsou zvířata umístěna do rozlohou velkého (6 500 m²), částečně kamenitého výběhu, neúplně krytého vzrostlými stromy. Dominující prvek představuje svažité terénu s převýšením asi 50 m. Šířka výběhu v nejširším místě je 80 m, délka 120 m, po stranách a v dolní části obvodu stojí 2,5 m vysoký kovový plot, v horní části betonový. Nechybí dřevěná bouda určená pro krmení a napájení jelenů a k jejich ochraně před nepříznivými klimatickými podmínkami. Část o rozloze 19 m² slouží přímo zvířatům a zbytek jako sklad krmiv a nářadí. Ve výběhu byl postaven přístřešek s plochou 8,75 m², jako ochrana před větrem a deštěm. V jeho okolí se nachází ohrada sloužící k uspá-

vání a odchytu zvířat. K dolní části hlavního výběhu je připojen malý odstavný výběh.

Budoucnost jelena bělohobého ve volné přírodě

Ačkoli člověk na jednu stranu omezil počet jejich přirozených predátorů, jelenům bělohobým to nijak zvlášť nepomohlo, protože jsou zároveň loveni pro maso, parohy a ocasy – často pro „medicínské účely“. Nemluvě o tom, že význam predátorů v každém ekosystému je vždy prospěšný. Ocasy různých jelenů včetně bělohobého jsou v tzv. tradiční asijské medicíně dalším „zaručeným“ prostředkem na bolesti zad a afrodisiakem, což s rostoucí koupěschopností obyvatel východní Asie stahuje nad asijskou, vlastně světovou faunou smyčku. Nicméně platí, že velkou část např. čínské poptávky uspokojují čínské farmy s těmito i jinými druhy jelenů. Bohužel farmy asi nebudou v budoucnosti tohoto druhu hrát příliš významnou roli, pokud zůstanou provozovány v současném režimu. Často se tu totiž vyskytují kříženci s jinými druhy a nutno říci, že chov není ani většinou řádně evidován. Pro úplnost dodejme, že se jeleni i ze zcela odlišných linií poměrně dobře kříží a mnohdy za vzniku plodných potomků. Důležité také je, že mnoho zvířat bývá pro farmy stále odchyťováno v přírodě, což oslabuje volné populace.

Jeleni bělohobí čelí ještě jednomu velkému ohrožení – pastvě domácích zvířat, často v počtech neúměrných úživnosti

horských oblastí. Dílčí terénní pozorování navíc ukazují nervozitu jelenů z dobytka a pastevců (Míura a kol. 1989). Z mnohých míst jsou tak vytlačováni, jiná území jsou zcela vypasená a některá se potýkají s následnou erozí. Z hlediska dlouhodobě udržitelné ochrany jelena bělohobého si někteří hodně slibují od trofejního lovu, jenž může motivovat k ochraně místní komunity – od r. 1985 do r. 2001 bylo uloveno 18 jelenů, každý za cenu kolem 15 tisíc dolarů.

Formálně je proto jelen bělohobý veden na červeném světovém seznamu IUCN jako zranitelný s tím, že údaje o počtech a trendu početnosti pro celý druh a dílčí populace se v posledních dvou dekádách značně lišily (příklady citací viz webová stránka Živy). Lze tedy narazit na údaje ze začátku 90. let, že na farmách žilo 1 500 až 2 000 jedinců a celkový počet divokých jelenů byl 50 až 100 tisíc, odhady počtů v přírodě z r. 1999 udávaly ca 16 tisíc jedinců, aktuální hovoří již jen o 7 tisících. Nenašly se tedy naděje vkládané do legislativní ochrany druhu v Číně, kdy se kolem r. 2004 zdálo, že jeho počty rostou (Harris a Loggers 2004). Pokud by negativní populační trend pokračoval, bude chov v lidské péči ochránářsky čím dál významnější.

Seznam použité a doporučené literatury je uveden na webové stránce Živy.

Tomáš Pavlík

Světové mýty jinak III. Indické, čínské, japonské a další asijské mýty

V tomto dílu seriálu si přiblížíme využití mýtů asijské provenience v botanickém, mykologickém a zoologickém názvosloví. Mýty vznikaly v průběhu několika tisíciletí a ve svých zemích zůstávají dodnes živé.

Indické mýty

Kolem poloviny 2. tisíciletí př. n. l. přišly do severozápadní Indie kočovné indoevropské kmeny, které se tu usadily natvalo. Vytvořily rozsáhlý soubor náboženských textů zvaných védy, po nichž se jmenuje babočkovitý motýl *Pseudergolis wedah* (Kollar, 1848) žijící v jihovýchodní Asii. Zdrojem mýtů jsou nejen védy, ale i mnohé další literární památky – jako epos Mahábhárata – indická bahnomilka *Ormosia mahabharatae* Alexander, 1965, z řádu dvoukřídlí (Diptera; pokud není v této kapitole u dalších druhů uvedeno jinak, vyskytují

se pouze v Indii), se zpěvem Bhagavadgíta, zkrácené Gíta – lovcíkovitý pavouk *Dendrolycosa gita* (Tikader, 1970), nebo epos Rámájana – nepálská blanokřídla pískorypka *Andrena ramayana* Tadauchi a Matsumura, 2007, a říční parazitický ploštěnec *Gieysztoria ramayana* Van Steenkiste, Van Mulken a Artois, 2012.

Podle náboženského a filozofického konceptu hinduismu (rod pavouka skákavky *Hindumanes* Logunov, 2004) a navazujícího buddhismu (viz dále) jsou duše všech tvorů podrobny koloběhu přerodů zvané mu sansára (rod slimákovcovitých motýlů

Sansara Solovjev a Witt, 2009, vyskytující se od Nepálu přes Čínu až do Japonska). O převtělování rozhoduje zákon spravedlivé odplaty karma (bahnomilka *Hexatoma karma* Alexander, 1962), jež vyjadřuje, jak daný tvor dodržoval soubor svých povinností a práv dharmu (bhútánský motýl bourovec *Amurilla subpurpurea* dharma Hauenstein a kol., 2011). Konečným smyslem života je opuštění cyklu znovuzrovnání a vyhasnutí všech vášní – nirvána – soumarčnickovitý motýl *Caltoris nirwana* (Plötz, 1882) z Indonésie. Stvoření světa podávají mýty v různých variantách. Podle jedné z nich stála na počátku vesmírná matka Aditi uctívána v podobě krávy (bahnomilka *Molophilus aditi* Alexander, 1969) se svými potomky označovanými jako Áditjové – motýl ohniváček *Lycaena aditya* (Moore, 1875) žijící v Indii, Pákistánu a Afghánistánu. Svět je mnohovrstevnatý, nad zemí jsou nebeské sféry a pod ní podsvětí pátala – babočka *Euthalia patala* (Kollar, 1844) z Indie, Nepálu, Myanmaru

1 Jméno nejvyšší bytosti Íšvary inspirovalo název mořenovitých stromů a keřů rodu pobyška (*Ixora*), rozšířených ve více než 400 druzích v tropech celého světa.

2 Zaklínači hadů a kobra indická (*Naja naja*). Orig. A. Brehm, Tierleben (Lipsko, 1877)

3 Otakárek *Papilio krishna* z himálajského podhůří s rozpětím křídel až 13 cm

4 Podle Varuny, který v hinduismu personifikuje nebeskou klenbu, se jmenuje mnoho hmyzích druhů, např. motýl *Atrophaneura varuna*.

a Číny, kde žijí hadí božstva nágové – rod kober *Naja Laurenti*, 1768, rozšířený v jižní Asii a v Africe (obr. 2), kaprounovitá ryba *Siamamia naga* Cavin a kol., 2007, z thajské křídly. Jména nejstarších bohů zanechal v názvech dvoukřídlého hmyzu americký entomolog Charles P. Alexander: bůh Slunce Púšan – bahnomilka *Afrolimnophila pusan* (popsal ji r. 1964), bohyně ranních červánků Ušas – bahnomilka *Dicranomyia ushas* (1965), bůh deště Pardžanja – *D. parjanya* (1967) a tiplice *Dolichohepa parjanya* (1968), vládce větrů Váju – bahnomilka *Idiocera vayu* (1968) a tiplice *Tipula vayu* (1964). Také podle obrovitého hada Vritry nazval bahnomilky, a to *Dicranota vritra* (1961) a *Styringomyia vritra* (1955). Do světa starobylých nadpřirozených bytostí patřili démoni asurové (motýl bělopásek

Athyma asura Moore, 1858, z jihovýchodní Asie, jurský zářezovkovitý plž *Leptomaria asurai* Das a kol., 2005), víly apasary (mongolský křídový pták rodu *Apsaravis* Norell a Clarke, 2001), nebo duchové jakšové (křídlová štírenka *Electrokoenia yaksha* Engel a Huang, 2016, nalezená v myanmarském jantaru).

Do čela hinduistického panteonu se postupně dostali tři bohové, kteří jsou vlastně projevem jedné absolutní bytosti Íšvary (indonéský otakárek *Papilio iswara* White, 1942, a rod kosmopolitní tropické dřeviny pobyška – *Ixora* L., obr. 1). Do této trojice zvané Trimúrti (indický a čínský permský hlavonožec *Stacheoceras trimurti* Diener, 1897) patří Brahma, Višnu a Šiva. Brahma je vnímán jako stvořitel, zosobnění abstraktního základu všeho bytí. Jmenuje se po něm např. křídlový hlavonožec *Brahmaites brahma* Forbes, 1846, z Indie, Evropy a Afriky, mandelinka *Chrysolina brahma* Takizawa, 1980, sumaterský vrubounovitý brook *Clerota brahma* Gestro, 1879, asijský motýl brahmina rodu *Brahmaea* Walker, 1855 (viz obr. na 3. str. obálky), modrásek *Heliphorus brahma* (Moore, 1857) z Indie a Myanmaru, vosy rodu *Brahmatilla* Lelej, 2005, jihoasijský sýček brahmínský – *Athene brama* (Temminck, 1821), krysa brahma – *Niviventer brahma* (Thomas, 1814) nebo pliocenní sudokopytník rodu *Bramathrium* Falconer, 1845, nalezený v Indii

a Turecku. Manželkou Brahmy byla bohyně moudrosti Sarasvatí, která dala jméno thajskému a myanmarskému pavouku teplomilovi *Pandava sarasvatii* Almeida-Silva, Griswold a Brescovit, 2010 (rodové jméno odkazuje k princům Pandávům vystupujícím v Bhagavadgítě), nebo baboče *Aulocera sarasvatii* (Kollar, 1844).

Nejuctívanější bůh hinduismu Višnu udržuje svět v chodu a bdí nad jeho řádem. Připomíná ho třeba rod houby *Vishnumyces* Hosag., škvor *Pterygida vishnu* (Burr, 1904), sluněčko *Calvia vishnu* Crotch, 1874, nepálská a indická mandelinka *Chrysolina vishnu* (Hope, 1831), indonéský poddruh běláška *Delias timorensis vishnu* Moore, 1858, bourec *Trabala vishnu* (Lefebvre, 1827) z jižní a východní Asie (obr. 5), cibetkovitá šelma rodu *Vishnuictis* Pilgrim, 1932, z indického miocénu. Višnuovi a jeho ženě Lakšmí byla zasvěcena jihovýchodoasijská bazalka posvátná (*Ocimum sanctum* L., nyní *O. tenuiflorum* L.). Jméno Lakšmí najdeme v názvu mravence *Lordomyrma lakshmi* Taylor, 2012, planktonního korýše vznášivky *Pseudocyclops lakshmi* Haridas, Madhupratap a Ohtsuka, 1994, od Lakadivských ostrovů v Arabském moři, cvrčka *Protogryllus lakshmi* Pérez-de la Fuente a kol., 2012, z indické jury.

Višnu často odpočíval na stočeném vesmírném hadu Anantovi, symbolu nekončícího cyklického času (bělopásek *Neptis ananta* Moore, 1858, z Himálaje), a létal na ptáku s lidským tělem Garudovi – mořský mlž *Rostrilucina garuda* von Casel a Bouchet, 2008, z Indonésie, thajský brook květiník *Notoxus garuda* Kejval, 2011, indonéská kutilka *Megalara garuda* Kimsey a Ohl, 2012, nebo dinosaur rodu *Garudimimus* Barsbold, 1981, z mongolské křídly. Kdykoli ve světě upadaly mravy, přicházel Višnu obnovit pořádek jako tzv. avatár (nepálský drabčik *Liogluta avatar* Pace, 1991, rod slimákovcovitých motýlů *Avatara* Solovyev a Witt, 2009, z Vietnamu a Číny). Avatár měl třeba podobu ryby Matsji – kapr rodu *Matsya* (Day, 1888), nyní *Mystacoleucus* Günther, 1868, želvy Kúrmy – křídlová želva rodu *Kurmademys* Gaffney, Chatterjee a D. K. Rudra, 2001, nebo kance Varáhy – tiplice *Tipula varaha* Alexander, 1953, lvího muže Narasinyhy – babočka *Loxerebia narasingha* (Moore, 1857) z Myanmaru, či trpaslíka Vámany – indická a nepálská bahnomilka *Hexatoma vama* Alexander, 1961. Slavným avatárem byl princ Ráma. Jeho jméno mají

5

6

7

motýli ostruháček *Arhopala rama* (Kollar, 1844) a babočka *Lethe ramadeva* (de Nicéville, 1887) z jižní a východní Asie a drvopeň *Paracossus rama* Yakovlev, 2006, z Thajska, pavouk *Nusatidia rama* Deeleman-Reinhold, 2001, ze Sumatry, pták sedmihlásek větš – *Hippolais rama* (Sykes, 1832) žijící v jižní a jihovýchodní Asii, australský pleistocenní klokan *Macropus rama* Bartholomai, 1975, nebo rod neogenního hominida *Ramapithecus* Lewis, 1934 (nyní *Dryopithecus* Lartet, 1856), nalezený v Indii, Pákistánu a v Africe.

Rámovu manželku Sítu – zpodobněnou ve jménech myanmarského motýla monarchy *Parantica sita* Kollar, 1844 (obr. 6), běláška *Prioneris sita* (C. a R. Felder, 1865) nebo agamy rodu *Sitana* Cuvier, 1829, z Indie, Nepálu, Pákistánu a Srí Lanky – unesl démon Rávana (květiník *Notoxus ravana* Kejval, 2011, ze Srí Lanky). Rávana vládl podle mýtů na Srí Lance. Řetěz ostrovů mezi tímto ostrovem a Indií, prý zbytek mostu postaveného při Rámově vojenské výpravě proti démonovi, se nazýval Rámův most (později most Adamův, neboť podle islámské tradice tudy přecházel Adam po vyhnání z ráje). Rámovi při výpravě pomáhal opičí král Hanumán (blanokřídla dřevule *Orussus hanumanus* Vilhelmsen a Blank, 2013, motýl *Patoptoformis hanuman* Yakovlev, 2006). Hanuman byl používán jako starší název jihoasijské opice hulmana posvátného (*Semnopithecus entellus* Dufresne, 1797, obr. 9), pliocenní kočkodan od Bajkalského jezera nese jméno *Parapresbytis eohanuman* (Berissoglebskaya, 1981. Manželství Rámy (thajský Ram) se Sítou (thajský Sida) naznačuje thajská rafléziovitá rostlina *Sapria ram* Bänziger a B. Hansen, nazvaná s ohledem na místní jméno sesterského druhu *S. poilanei* Gagnep., které zní krathon Nang Sida. Nejslavnější Višnuův avatár se jmenuje Krišna – pijavice hltanovka *Odontobdella krishna* Neesemann a Sharma, 2011, žijící v řece Ganze, otakárek *Papilio krishna* Moore, 1857, vyskytující se v jihovýchodní Asii a v Číně (obr. 3), pták drongo vlasatý (*Edolius crishna* Gould, 1836), nyní *Dicrurus hottentottus hottentottus* (L., 1766) z Nepálu. Krišnova jména z mládí – Góvinda a Gópála – přešla do názvů poddruhu luňáka hnědého – *Milvus migrans govinda* (Sykes, 1832) z oblasti od Pákistánu do Malajsie, a rodu brouka dřepčička *Gopala* Maulik, 1926. Po Krišnově milence jménem Rádha se nazývá motýl bělopásek *Neptis radha* Moore, 1857, z jihovýchodní Asie.

Třetím ve vedení panteonu byl ničitelský bůh Šiva. Toto božstvo zanechalo v biologické a paleontologické nomenklatuře

8

výraznou stopu, jmenují se po něm desítky organismů. Jako příklady uvedme hlavonožce *Sphenodiscus siva* Forbes, 1846, z indické křídly, indického a pákistánského pavouka teplomila *Pandava shiva* Almeida-Silva, Griswold a Brescovit, 2010, pavouka *Makdiops shiva* Crews a Harvey, 2011, sametkovce dravčíka *Mexechelus shiva* Bochkov a Ochoa, 2005, ploštica *Leotichius shiva* Polhemus a Schuh, 1994, z ostrova Bali, jurského švába *Archimesoblatta shiva* Engel a Pérez-de la Fuente, 2012, nepálského střevlíka *Cychropsis shiva* Deuve a Schmidt, 2010, modráška *Curetis siva* Evans, 1954, nebo babočku *Neurosigma siva* (Westwood, 1850) z jihovýchodní Asie, ptáka timálii rodu *Siva* Hodgson, 1838 (nyní *Minla* Hodgson, 1838) z jihovýchodní Asie či hominida rodu *Sivapithecus* Pilgrim, 1910, z indického a pákistánského miocénu. Šivovu manželku Párvatí připomíná rod pryskyřníkotvaré rostliny *Parvatia* Decne, rostoucí v jihový-

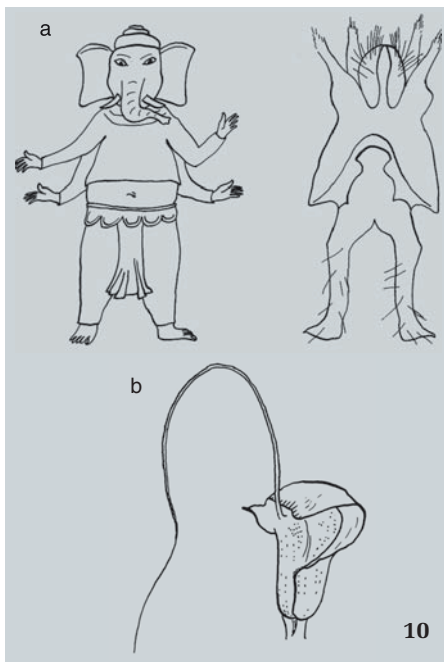
9

chodní Asii, běžníkovitý pavouk *Epidius parvati* Benjamin, 2000, ze Srí Lanky, nebo sametkovce *Utaxatax parvati* Panesar, 2004.

Z přebohatého hinduistického panteonu připomeňme ještě několik zástupců. Bůh moudrosti a umění Ganéša měl lidské tělo a sloní hlavu. Nazývá se po něm drabčík *Oxypoda ganeshica* Pace, 1992, a několik motýlů – indický a dálnovýchodní ostruháček *Arhopala ganesa* (Moore, 1858), nepálský *Patoptoformis ganessa* (Yakovlev, 2004), kyrgyzstánský smutníček *Scythris ganessa* Nupponen a Sinev, 2011 (obr. 10a). Ganéšovo jméno nese také pták bulbulčík *Hypsipetes ganessa* Sykes, 1832, a pleistocenní slon *Stegodon ganessa* (Faloner a Cautley, 1846) z Indie a Pákistánu. Boha bouří a války Indru najdeme v názvech mnoha živočichů: dravčíka *Chelacheles indra* Bochkov a Otto, 2010, parazitujícího na brouku *Sinoxylon crassum* Lesne, 1897, drabčíka *Scaphisoma indra* (Löbl, 1986), himálajského bělopáska *Neptis mahendra* Moore, 1871 (bůh Indra je ukryt v druhovém jméně), miocenní poloopice rodu *Indraloris* Lewis, 1933, z Indie a Pákistánu atd. Jeho manželku Indraní poznáme v názvu poddruhu puštíka hnědého (*Strix leptogrammica indranee* Sykes, 1832). V Indii žije i bahnomilka *Hexatoma agni* Alexander, 1963, pojmenovaná podle boha ohně Agniho. Jeho žena Sváha dala jméno baboče *Aulocera swaha* (Kollar, 1844) z Himálaje a Afghánistánu. Podle obávaného boha smrti Jamy byla nazvána blanokřídla jesenka *Axea yama* Valerio a Yoder, 2009, a jmenuje se po něm i mongolský křídový dinosaurus rodu *Yamaceratops* Makovicky a Norell, 2012.

Zmíníme dále boha oblohy a deště Varunu – otakárek *Atrophaneura varuna* (White, 1842) z Indie, Malajsie a Myanmaru (viz obr. 4), boha bohatství Kubéru – křídový mlž *Caestocorbula kubera* Kendrick a Vartak, 2007, boha Slunce Súrju – indonéský motýl *Trismelamos suriya* Yakovlev, 2011, boha Měsíce Čandru – babočka *Sephisa chandra* (Moore, 1858) žijící v jihovýchodní Asii, boha lásky Kámu čili Kámadévu – teplomil *Pandava kama* Almeida-Silva, Griswold a Brescovit, 2010, motýl vřetenuška *Psaphis camadeva* (Doubleday, 1847) z Malajsie, bohyni zkázy Kálí – ploštica zákeřnice *Linshcotheus kali* Lent a Wygodzinsky, 1979, brouk mravencovník *Anthephila kali* Kejval, 2010, nebo rod zubatkovité ryby *Kali* Lloyd, 1909, rozšířená v Tichém, Indickém a Atlantském oceánu, dále hadí bohyni Manasu – bělopásek *Neptis manasa* Moore, 1858, z Indie, Nepálu a Číny, říční bohyni Gangu – indická a čínská babočka *Abrota ganga* Moore, 1857.

- 5 Francouzský entomolog Alexandre L. Lefèbvre zvolil jméno bource *Trabala vishnou* ke cti prominentního hinduistického boha Višnu.
- 6 Babočkovitý motýl *Parantica sita* nosí jméno Rámovy manželky a bohyně polních prací Sítý.
- 7 Indický bělopásek *Calinaga buddha brahma* skrývá ve svém jménu nejen zakladatele buddhismu (díky britskému entomologovi Frederiku Moorovi), ale také jméno hinduistického boha stvořitele (zásluhou britského zoologa Arthura G. Butlera).
- 8 Podobnost s pagodami nezaprů plži (zleva): žezlovka pagodová (*Columbarium pagoda*), homolice *Conus pagodus* a plážovka pagodová (*Tectarius pagodus*).
- 9 Hulman posvátný (*Semnopithecus entellus*) býval ztotožňován s opičím králem Hanumánem. Foto V. Motýčka
- 10 Bůh Ganéša měl lidské tělo, čtyři ruce a sloní hlavu (a). Podobně vypadají podle K. Nupponena a S. J. Sineva samčí genitálie jimi popsaného motýla smutníčka *Scythris ganessa*. Dlouhý výběžek květu aronovité rostliny, někdy nazývané lítostka, *Arisaema thunbergii* subsp. *urashima* (b) připomíná rybářský vlasec a tedy i mýtického rybáře Urašimu. Orig. T. Pavlík

Na přelomu 6. a 5. stol. př. n. l. žil v severní Indii princ Siddhártha Gautama (tiplice *Tipula siddhartha* Alexander, 1961, indický a bhútánský bělopásek *Calinaga gautama* Moore, 1901). Po dlouhém období meditací se z něho stal Osvícený – Buddha. Toto jméno nosí mnoho organismů. Běžné jsou lidové názvy indických rostlin: Buddhovo dřevo (*Eremophila mitchellii* Benth.), Buddhovo břicho (bambus *Bambusa ventricosa* McClure), Buddhova lampa (*Mussaenda pubescens* W. T. Aiton), Buddhova ruka (plod cedrátu *Citrus medica* L.), Buddhovy ořechy – plody slézovité rostliny *Pterygota alata* (Roxb.) R. Br., Buddhův strom (fíkovník posvátný – *Ficus religiosa* L., ašoka *Saraca indica* L.). Dalšími jsou jurský zářezovkovitý plž *Bathrotomaria buddhai* Das a kol., 2005, kožojed *Phradonoma buddha* Háva a Kadej, 2007, bělopásek *C. buddha* Moore, 1857 (obr. 7), otakárek *Papilio buddha* Westwood, 1872, thajský drvopeň *Nirvana buddhi* Yakovlev, 2004, čínský chrostík *Paduniella buddha* Li a Morse, 1997, sladkovodní parmička hezounka (*Barilius buddhae* Fowler, 1934), nyní *Opsarius pulchellus* (Smith, 1931) z Thajska, Kambodže, Vietnamu a Číny. Po Buddhově bratranci a žáku Ánandovi zůstalo označení orchideje *Corallorhiza anandae* Malhotra a Balodi. Z Buddhova učení vznikl buddhismus, v severní podobě zvaný mahájána – indický a bhútánský vrubounovitý brouk *Hoplia mahayana* Sabatinelli, 1983, v jižní pak hínájána – srílanský chrostík *Ecnomus hinayana* (Schmid, 1958), thajská tiplice *Tipula hinayana* Alexander, 1956. Do Číny přinesl buddhismus mnich Bódhidharma (brouk pestřec *Chlaenius bodhidharma* Liu a Liang, 2013, který žije v jihovýchodní a východní Asii), v Japonsku zvaný Daruma (brouk *Melanotus daruma* Kishii, 2004). Japonská forma buddhismu se nazývá zen (ryba rodu *Zen* Jordan, 1903, nyní *Cyttopsis* Gill, 1862,

z Tichého, Indického a Atlantského oceánu), tibetská (a mongolská) forma se jmenuje podle duchovních vůdců lamů: tibetští, resp. čínští brouci *Harpalus lama* Kataev a Wrase, 1997, *Ischalia lama* Kazantsev a Young, 2011, *Oberea lama* Gressitt, 1942, *Odontotrypes lama* Král, Malý a Schneider, 2001, *Trechus lama* Schmidt, 2009, *Ameriziis (Tiruka) lama* Sciaky a Toledano, 2007, a také poddruh nepálského a čínského jasoně *Parnassius cephalus panchenlama* Kocman, 1995, tibetská sladkovodní rozsivka rodu *Dalailama* Mereschowsky, 1906, čínský bourec rodu *Dalailama* Staudinger, 1896, nebo poddruh tibetského přástevníka *Orontobia secreta dalailama* de Freina, 1997. V Tibetu uctívané ochranné božstvo Mahákála dalo jméno rodu mongolského křídového dinosaura *Mahakala* Turner a kol., 2007, ochráníče hřbitovů *Citipati* se objevil v názvu jiného rodu dinosaurů *Citipati* Clark, Norell a Barsbold, 2001, rovněž z mongolské křídý. Po oblíbené tibetské ochranné bohyni Täre byl pojmenován rod australského skákavkovitého pavouka *Tara* Peckham a Peckham, 1886. Názvy některých mořských plžů poukazují na podobnost jejich schránek s buddhistickými chrámy pagodami (viz obr. 8): japonská žezlovka pagodová – *Columbarium pagoda* (Lesson, 1831), filipínská homolice *Conus pagodus* Kiener, 1846, nebo také jávská plážovka pagodová (*Tectarius pagodus* L., 1758).

Čínské, vietnamské a japonské mýty

Hlavní čínskou duchovní tradicí je taoismus, hledání počátků veškeré existence, neosobní síly tao. Projevem této síly jsou dvě protikladné složky jin a jang (krasci *Phaenops yin* a *P. yang*, oba Kubáň a Bílý, 2009). Ústřední postava taoismu – Starý mistr Lao-c' (Laoťse) údajně žil v 6. stol. př. n. l. Jeho jméno nosí stěvlík *Carabus laoťse* Breuning, 1943, z Číny (obr. 12; není-li dále uvedeno jinak, jde o čínské druhy). Mladším současníkem Starého mistra byl mudrc Kchung-fu-c' (Konfucius). Po něm máme pojmenováno mnoho živočichů: střevlící *C. confucius* Breuning, 1933 (viz obr. 12), a *Trechus confucius* Sciaky a Pave-

si, 1994, rod křískovitého hmyzu *Confucius* Distant, 1907, z jižní Asie a z Afriky, dlouhoústcovitý brouk *Libnetis confucius* Kazantsev, 2000, čínský, nepálský a indický soumračník *Potanthus confucius* (C. a R. Felder, 1862), křídový dinosaurus *Tianyulong confuciusi* Zheng a kol., 2009, rovněž křídový pták *Confuciusornis sanctus* Hou a kol., 1995, krysa konfuciánská – *Niviventer confucianus* (Milne-Edwards, 1871) z Číny, Myanmaru, Thajska a Vietnamu. Konfuciov následovník Meng-c' (Mencius) dal jméno otakárkovi *Atrophaneura mencius* (C. a R. Felder, 1862). Podle mýtů existovala na počátku světa bytost Pchan-ku (Pangu), poskytl jméno broukům *Apo-phylon pangu* Guéorguiev a Sciaky, 2015, nebo *Synchroa pangu* Hsiao a kol., 2016. Podle jiných mýtů vládl počátkům světa bůh Jüan-š' tchien-cun (Yuanshi tianzun), po němž se zase jmenuje tchajwanský mravec *Brachyponera tianzun* (Terayama, 2009) – japonského entomologa Mamoru Terayamu uvádíme dále zkratkou T. Postupně se stal hlavou panteonu oblíbený Nefritový císař Jü-chuang (Yuhuang), prototyp pojmenování jiného tchajwanského mravence *Ponera yuhuang* T., 2009. I další božstva jsou připomínána tchajwanskými mravenci: bohyně moří a patronka mořeplavců Ma-cu (Mazu) – *Strumigenys mazu* (T., Lin a Wu, 1996), ale také čínská vázka *Matrona mazu* Yu, Xue a Hämäläinen, 2015, bohyně milosrdenství a ochránkyně před bouřemi Kuan-jin (Guanyin) – *Nylanderia guanyin* (T., 2009), ochránce rodin Cao-fün (Zaojun) – *Stigmatomma zaojun* T., 2009, také bůh zemědělství Šen-nung (Shennong) – *Ponera shennong* T., 2009. Bohyně Měsíce Čchang-e (Chang'e) dala jméno nejen sladkovodní mřence *Homatula change* Endruweit, 2015, ale i třem sondám Čchang-e, které Čína vyslala k Měsíci. Po bohyni porodů Šeng-mu (Shengmu) se jmenuje krab *Ashtoret shengmu* Galil a Clark, 1994, z Jihočínského moře. V čínských mýtech často vystupují draci, např. Ao Run a Jinlong (jurští dinosauři rodu *Aorun* Choiniere a kol., 2013, a *Yinlong* Xu a kol., 2006), nebo Dilong (křídový dinosaurus rodu *Dilong* Xu a kol., 2004), a také kouzelný pták Jingwei (skákavkovitý pavouk *Eupoia jingwei* Maddison a Zhang, 2007).

Vietnamského původu je synkretické náboženství kaodaismus, vycházející z taoismu a dalších duchovních tradic. V jeho panteonu najdeme mnoho nejrozličnějších postav (Laoťse, Konfucius, Buddha, Ježíš, ale nečekaně i W. Shakespeare, V. Hugo, V. I. Lenin, Ch. Chaplin atd.). Nejvyšším božstvem je Cao Dai, podle něj se jmenuje přástevníkovitý motýl *Conilepia cao* Dubatolov, Zolotuhin a Witt, 2016, z Vietnamu.

Starojaponská mytologie, zachycená zvláště v literárních památkách z 8. stol., vychází z původního náboženství šintó (štírek šinto – *Allochthonius shintoisticus* Chamberlin, 1929, a rejsek šintojský – *Sorex shinto* Thomas, 1905, oba původem z Japonska – z této země jsou i všechny další jmenované organismy, pokud není uvedeno jinak). Šintoisté věří, že všechny přírodní jevy jsou ovládány božstvy nazývanými kami. Z tohoto termínu se odvozuje slovo kamikaze, božský vítr – původně tajfun, který ve 13. stol. zničil mongolskou flotilu

chystající se k invazi do Japonska. Na konci 2. světové války se kamikaze označovali japonská sebevražední piloti. V přírodě božský vítr připomíná lanýžovníkovitý brouk *Agathidium kamikaze* Angelini a De Marzo, 1988. Podle mýtů jsou stvořiteli Japonska bůh Izanagi a bohyně Izanami – mravenci *Protanilla izanagi* T., 2013, a *Crematogaster izanami* T., 2013, drabčák *Stenus izanagi* Naomi a Puthz, 1994, krab rodu *Izanami* Galil a Clark, 1994, z Tichého a Indického oceánu (obr. 11). Izanami zemřela při porodu boha ohně Kagu-cučiho (blanokřídla hbitěnka *Cephalonomia kagutsuchi* T., 2014). Izanagi poté stvořil tři kami jménem Amaterasu, Cukujomi a Susanoo. Bohyně Amaterasu měla na starosti Slunce (ploštica klopůška *Phytocoris amaterasu* Yasunaga a Schwartz, 2015) a bůh Cukujomi Měsíc (mravenec *Cardiocondyla tsukuyomi* T., 1999). Bůh moře, bouří a podsvětí Susanoo vyvolal roztržku se svou sestrou Amaterasu – hbitěnka *Holepyris susanowo* T., 1999, lanýžovníkovitý brouk *Agathidium susanoo* (Perkovsky, 1991), mravenec *Pheidole susanowo* Onoyama a T., 1999. Konflikt urovnala veselá bohyně tance Uzume (triasová langusta *Coleia uzume* Karasawa a kol., 2003). Na usmířenou věnoval Susanoo sestře meč, který nalezl v ocase draka Jamaty poté, co tuto obludu zabil (bahnomilka *Dicranoptycha yamata* Alexander, 1919). Připomeňme si zde některá další japonská šintoistická a buddhistická božstva: bohyně milosrdenství Kanzeon (drabčák *Stenus kanzeon* Naomi, 2004 – japonský entomolog Shun-Ichiro Naomi je dále uváděn zkratkou N.), sluneční bůh Dainichi Njorai (drabčák *S. dainichi* Puthz, 2001, a *S. nyorai* N., 1990), bůh moudrosti Monju (křídlový amonit *Hoplitoplacenticerus monju* Matsumoto, 1982), vládce podsvětí Enma (drabčák *S. enma* N., 1990), bůh pravdy Fugen (křídlový amonit *Hoplitoplacenticerus fugen* Matsumoto, 1984) nebo bohyně pramenů Sahohime (mravenec *Tapinoma sahoime* T., 2013). Velmi oblíbená je sedmičlenná skupina bůžků přinášejších štěstí a bohatství: krásná Bente – mravenec *Strumigenys benten* (Terayama, Lin a Wu, 1996) z Tchaj-wanu, bůh Bišamon čili Tamon (mravenci *Ponera bishamon* T., 1996, a *P. tamon* T., 1996, křídlový amonit *Hyperpuzosia tamon* Matsumoto, Kawashita a Takahashi, 1988), tlustý Daikoku (mravenec *Cerapachys daikoku* T., 1996), vousatý Džuródžin (drabčák *S. jurojin* N., 2004), usměvavý Ebisu (hbitěnka *Holepyris yebisu* T., 1999), holohlavý tlouštík Hotei (dvoukřídlový hmyz *Cyamops hotei* Sueyoshi, 2004), krasavice Kičijo – mravenec *Strumigenys kichijo* (T., Lin a Wu, 1996) z Tchaj-wanu.

Barvitý je mýtus o lásce rybáře Urašimy a dcery mořského krále, princezny Otohime – áronovitá rostlina lítostka *Arisaema thunbergii* subsp. *urashima* (Hara) H. Ohashi a J. Murata (obr. 10b), krab rodu *Urashima* Galil, 2003, mořští plži homolice *Conaspella otohimeae* (Kuroda a Ito, 1961) a oliva *Amalda otohime* Majima, Tsuchida a Oshima, 1993, filipínský mořský plž *Glyphostoma otohimeae* S. Kosuge, 1981. Vztah Otohime a Urašimy vyjadřuje podrodové a druhové jméno filipínské štítníkovité ryby *Pterygotrigla (Otohime) urashimai* Richards, Yato a Last, 2003. Po

11

12

13

11 Mořský krab *Izanami curtispina* byl nazván po bohyni Izanami, která se svým manželem Izanagim na počátku světa oštěpem míchala vody praoceánu. Když oštěp vytáhl, proměnila se voda odkapávající z jeho špiče v první ostrov.

12 Čínští mudrci Laotse a Konfucius coby střevlící *Carabus laotse* (vlevo) a *C. confucius*

13 Perský bůh světla Mithras byl uctíván i ve starověkém Římě a prostřednictvím legionářů se jeho kult dostal do velké části Evropy. Po Mithrovi zůstaly nejen svatyně mithrea, ale také název chrobáka *Lethrus mithras*. Snímky L. Pavlíka, pokud není uvedeno jinak

měsíční princezně Kagujahime se jmenuje suchozemský plž *Mandarina kaguya* Chiba a Davison, 2008, a také japonská kosmická sonda Kaguja, která mapovala povrch Měsíce a vypustila subsatelity Okina a Óna, nazvané podle postav z vyprávění o princezně. Japonské mýty jsou oživeny různými nadpozemskými bytostmi: duchy hiten – vážka *Chlorogomphus hiten* (Sasamoto, Yokoi a Teramoto, 2011) z Laosu, demony Kišimo (hbitěnka *Heterocoelia kishimo* T., 2006), Hannya (mravenec *Oligomyrmex hannya* T., 1996), Jaša (mořská ryba hlaváč *Stonogobiops yasha* Yoshino a Shimada,

2001), Komoku (mravenec *Ponera kohmoku* T., 1996) nebo Kappa (pošvatka *Perlomyia kappa* Sivec a Stark, 2012). V mýtech etnické skupiny Ainu z ostrova Hokkaidó a z ruské Kamčatky vystupuje stvořitel světa Pase kamui, po němž byla nazvána třásněnka *Yoshinothrips pasekamui* Kudo, 1985.

Další asijské mýty

Náboženství starých Peršanů se podobalo védskému a zdůrazňovalo kult přírodních sil, zvláště ohně. Sbírkou textů ze 6.–4. stol. př. n. l. Avesta (indonéský babočkovitý motýl *Pseudegolis avesta* C. a R. Felder, 1867) shrnula učení reformátora Zarathuštry, řecky zvaného Zoroastrés – íránský drvopeř *Vartiana zaratustra* Yakovlev, 2004, íránský a arménský modrásek *Polyommatus zarathustra* (Eckweiler, 1997), thajský chrostík *Chrysotrichia zoroastres* Malicky a Chantaramongkol, 2007, íránská vosa *Alastor zoroaster* Gusenleitner, 1986. V čele panteonu stál bůh nebe a moudrosti Ahura Mazda, prototyp jména nepálského chvostokoka *Desoria mazda* Yosii, 1971. Jeho pomocníkem byl bůh světla Mithras, po němž označujeme íránského chrobáka *Lethrus mithras* Reitter, 1904 (obr. 13), nebo můru *Perigrapha mithras* (Wiltshire, 1941), rovněž z Íránu. Protivníkem těchto božstev byl bůh temnot Angra Mainju neboli Ahriman, zastoupený ještěrem gekončíkem západním (*Eublepharis angramainyu* Anderson a Leviton, 1966), z Íránu, Iráku, Sýrie a Turecka, a íránskou zákeřnicí *Strogaster ahriman* Rédei, 2005, nebo íránským krascem *Sphenoptera ahriman* Obenberger, 1929 (nyní *S. aeneomicans* Kraatz, 1882). Po bohyni plodnosti Anáhitě se nazývá rod palovčikovitého pavouka *Anahita* Karsch, 1879, jehož druhy se vyskytují v Asii, Africe a v USA, krab *Seulocia anahita* Galil, 2005, z Indického oceánu, nebo íránský brouk *Pygopleurus anahitae* Mitter, 2001. Mýtickou obludu Mantichoru připomíná jméno blanokřídlového hmyzu *Othniodellitha mantichora* Engel a Huang, 2016, z myanmarského křídlového jantaru, severoamerického lumčíka *Neoneurus mantichorus* Shaw, 1992, nebo afrických svízníků mantikor rodu *Manticora* Fabricius, 1792. Náboženská reforma ve 3. stol. povýšila na hlavního boha Peršanů vládce času a osudu Zurvana (drvopeř *Dyspessa zurvan* Yakovlev, 2008, z Íránu).

Podle mongolského boha nebes Tengriho se jmenuje tamní můra černopáska *Heliocheilus tengri* Volynkin a Matov, 2015. V Mongolsku byli objeveni křídloví dinosauři, kteří dostali rodová jména po místním bohu stvořiteli Erketuovi a bohu podsvětí Erlikovi – *Erketu* Ksepka a Norell, 2006, a *Erlikosaurus* Perle, 1980. Podobné poskytl jména kazachstánským ptakoještěřům zdejší mýtické obludy Sordes a Samruk – *Sordes* Sharov, 1971, z jury a *Samrukia* Naish a kol., 2012, z křídly. Také uzbecký drak Azhdarcho se dochoval v názvech křídlových ptakoještěřů rodů *Azhdarcho* Nessov, 1984, z Uzbekistánu a *Montanazhdarcho* Padian, de Ricqlés a Horner, 1995, z USA.

Následující díl bude věnován staroegyptským a dalším africkým mýtům.

Použitou literaturu uvádíme na webových stránkách Živý.